

SZABÓ TIBOR

Dulovits Jenő munkásságának technikatörténeti értékelése

Tárgyilagosan meg kell állapítanunk, hogy Dulovits Jenő neve és tevékenysége még napjainkban sem kellően ismert. Különösen azért szomorú ez a kijelentés, mert elsősorban éppen hazai viszonylatban igaz. Pedig a közelmúlt világhírré szert tett magyar feltalálói között Dulovits Jenő előkelő helyet biztosított magának.

Dulovits Jenő 1903-ban született Budapesten. A Budapesti Tudományegyetemen szerzett diplomát. Egyetemi fizikai tanulmányai során ismerkedett meg az optikával és a fényképezéssel. Az 1930-as években már nemzetközileg ismert fotós. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy pl. a világhírű Zeiss Ikon cég katalógusaiban is publicitást kaptak a Dulovits féle felvételek. Ilyen elismerésről a kor magyar fotósai még csak álmodni sem mertek. Dulovits Jenő nevét a fotós társadalom az ún. „DUTO” lágyítóelőtét kapcsán ismerte. Ezt az objektív elé helyezendő előtétet Dulovits tervezte, a kivitelezésben *Tóth Imre* mérnök segédkezett. (Maga a „DUTO” előtét olyan plánparallel optikai üveg, melynek külső felületére – koncentrikus körök mentén – negatív lencsebarázdákat csiszoltak.) Dulovits Jenő az *ellenfényes fényképezés* megteremtője. Művészi elképzeléseit az 1936-ban Bécsben megjelent „Lichtkontraste und ihre Überwindung” című könyvben fogalmazta meg. Magyar nyelven először 1940-ben, majd 1942-ben jelent meg egy igen értékes és sikeres mű: „Művészi fényképezés” címen. (Ezen könyvekhez ma már gyakorlatilag csak árveréseken lehet hozzájutni.)

Dulovits Jenő a világháború alatt haditudósító volt. A harctéren végzett fotózás kapcsán érlelődött meg talán benne az a felismerés, hogy szükséges és lehetséges olyan kisfilmes fényképezőgép megalkotása, mely vízszintes betekintés mellett oldalhelyes képet mutat. Dulovits Jenő elképzeléseit az új fényképezőgépről 1943-ban szabadalmaztatta. A háborús események, idők természetesen nem kedveztek egy új fényképezőgép megszületéséhez. A magyar Gamma gyárral 1943-ban megkezdett tárgyalások csak a háborút követően folytatódtak. 1947-ben és 1948-ban már elkészült a Duflex névre keresztelt, első olyan kisfilmes kamera, amely a maga korában világviszonylatban teljesen egyedülálló és korszerű újdonságokat tartalmazott:

1. A gépet két keresővel látták el: az egyenes állású, oldalhelyes képet nyújtó (tükörrendszerrel megoldott) keresővel és egy 35, 50 és 90 mm-es objektívek számára is használható, képhatárokkal ellátott optikai keresővel.
2. A zárszerkezet egy 1–1/1000 s-mal működő acélfóliás redőnyzár.
3. Az objektív bajonett foglalattal cserélhető.
4. A rekesz kialakítása automata beugróblende.

5. A képméret 24x32 mm.

6. A tükör felcsapódáskor kissé hátrahúzódik, így helyet biztosít a képtérbe mélyen benyúló, nagy látószögű objektív számára is.

A Duflex gépek gyártásának technológiai színvonalára sajnálatosan rányomta bélyegét a magyar finommechanikai iparnak az 1940-es évek végére jellemző elmaradottsága, felszereltség nélkülsége. Bizonyos mértékig így a fényképezőgép kézi megmunkálással, manufakturális módon készült. Azonban a problémák leküzdhetők lettek volna, ha illetékes helyen felismerik a nagy lehetőséget és megteremtik a magyar fototechnikai ipart. A döntés ismeretes: a Duflex gyártását beszüntették. Az elkészült mintegy 3000 db fényképezőgépből számosat megsemmisítettek! Dulovits Jenő személyes sorsa is rosszra fordult, cukorbeteg lett. Nyugaton a Dulovits által megteremtett ún. „magyar stílus” továbbra is hódít és ennek révén 1953-ban megjelenik a „Meine Technik – meine Bilder” (Halle an der Saale) könyve. Dulovits egyik befolyásos támogatója révén sikerül a Műszaki Könyvkiadónál megjelentetni „Művészi fényképezés” című művét, természetesen keserű kompromisszumot kötve, hiszen a címet meg kellett változtatni „Így fényképezek” címre. E könyv kiadói előszavában anonim személyek megkérdőjelezzik a Dulovits-féle stílust, azt elavultnak, l’art pour l’art szellemiségűnek mondva. A dicsérő jelzőkből egyre futja a recenzornak: a bravúrosságra. (E minősítés inkább cirkuszi produkcióra illik és nem művészi alkotásra.) A fényes és sikeres fotókariérral rendelkező Dulovits Jenőt tehát az új fotós társadalom nem fogadja be.

Ilyen szomorú az is, hogy a még meglévő magyar fototechnikai ipart is teljesen mellőzi a fotós szakma. E tényt igazolandó idézem a *Dr. Makay Sándor* által írt, a Belkereskedelmi Kutató Intézet gondozásában 1963-ban megjelent „fotocikkek kereslete” című tanulmányt, amely egyetlen egy szóval nem említi az igényes fotósoknak készített Mometta, Momikon gépeket.

Természetesen a Duflex gépcsodákról sem történik említés. Ugyanakkor a szerző azon kesereg, hogy azért kell szocialista viszonylatból fényképezőgépeket importálni, mert a magyar fotóipar csak boxgépeket képes készíteni. Itt jegyezhető meg: e tanulmányt követően jelenik meg pl. a MOM gyártmányaként az igen korszerűnek mondható Momikon III. fényképezőgép. Nyilvánvaló tehát, hogy a fotózással kapcsolatos értékrend megalkotása (nem koncepció-mentesen) egy szűk „elit” kezébe kerül. Evvel magyarázható az is, hogy pl. az Akadémiai Kiadó által 1963-ban megjelent – egyébként igen igényes és színvonalas – Fotolexikonban Dulovits Jenőt egyszerűen fotóamatőrnek titulálják, és művészi tevékenységéről így nyilatkoznak: „Bravúros megoldású képei a formalizmusba tévednek.” (A bravúros jelző már ismerős.) Egészen érthetetlen az a tény, hogy pl. Botta Dénes: „Fotoműszerész” című kiadványában a Duflex fényképezőgépet pentaprizmás fényképezőgépnek minősítik. Ez talán azzal magyarázható, hogy a Duflex-szel már a fotoműszerészek sem találkoztak, annál inkább az „élelmes műgyűjtők”. A külföldre juttatott Duflex gépek hamar igen keresettekké váltak. Minden magát valamire tartó fotomúzeum kötelességének érezte, hogy begyűjtsön egy Duflex gépet. Az 1981-ben az OFOTÉRT által beindított ún. fotoárveréseken a gyűjtők és természetesen a nepperek versengtek a Duflex masinákért mindaddig, míg e gépek el nem tűntek a kínálatból (1991). Ezt követően már csak bűncselekménnyel (rablással) vált – sajnos – lehetségessé a Duflex gépek megszerzése (1993, váci Fotomúzeum).

A végletesen önző, anyagi érdekeltségű „gyűjtői” szenvedély – egy Duflex gép jelenlegi katalógusbeli ára 2000–3000 USD! – Duflex fényképezőgép hiányában ráveti magát Dulovits Jenő szellemi hagyatékának tárgyi emlékeire is.

Sajnos nekem jutott az a szerep, hogy felderítsem, az Országos Találmányi Hivatalból ellopták az eredeti Duflex szabadalmak leírását. Kizárólag a mikrofilmes archiválásnak köszönhető, hogy az utókor számára megmaradhattak Dulovits Jenő szabadalmi. Dulovits Jenő 1972-ben halt meg, a sors kegyes volt hozzá, hiszen keserű mellőzését követően nem engedte meg azt, hogy tanúja legyen annak, etikátlan emberek miként húznak hasznot az ő munkásságából.

Úgy érzem, kötelességem javasolni, hogy Dulovits Jenő halálának negyedszázados évfordulójára 1997-ben, a magyar technikatörténet tisztelegjen egy Dulovits Jenő munkásságát bemutató (idegen nyelven is megjelentetett) kiadvánnyal. Meggyőződésem, hogy az Országos Műszaki Múzeum védnökségével elkészítendő munkához sikerül alapítványi támogatásokat szerezni.